

*Franci, romani, feudalism
și dogmele Bisericii*

PR. IOANNIS ROMANIDIS

Cuprins

Nota traducătorului	7
I. O INTERACȚIUNE ÎNTRE TEOLOGIE ȘI SOCIETATE	11
1. Introducere	13
2. Revoluțiile romanilor, nașterea feudalismului franc și inventarea dogmei creștine france	19
3. Carol cel Mare este încoronat împărat	27
4. Reacțiile romanilor la acțiunile lui Carol cel Mare	37
5. <i>Decretele pseudo-isidoriene</i>	41
6. Contraatacul francilor	53
7. Concluzii	59
II. TEOLOGIE EMPIRICĂ <i>VERSUS</i> TEOLOGIE SPECULATIVĂ	65
8. Teologia empirică	71
9. Biblia și tradiția	75
10. Instrumente, observație, concepte și limbaj	79
11. Diagnostic și terapie	85
12. Apariția monahismului, contribuția și declinul său	95
13. Spiritualitatea ortodoxă: aceeași în Răsărit și în Apus	99
14. Criteriile pentru reunire	109
III. <i>FILIOQUE</i>	111
15. Fundalul istoric	113

16. Fundalul teologic	131
17. Importanța lui <i>Filioque</i>	159
Despre autor	167
Anexă la ediția în limba română	169
Indici generali	171

7. Concluzii

Concluziile, cred, sunt clare. Principalele forțe care s-au ciocnit pe câmpul de luptă nu au fost *Decretele*, dreptul canonic și *Filioque*, ci romanii și francii. Francii au folosit structura bisericească și dogma pentru a-și menține dreptul de naștere și pentru a ține națiunea romană în „dreaptă supunere”. Romanii au folosit, de asemenea, structura Bisericii și dogmele pentru a lupta pentru propria lor libertate față de opresiune și pentru independență.

Ambele părți au întrebuițat cele mai convenabile arme la îndemână. Astfel, aceleași argumente canonice și decretale se regăsesc la ambele facțiuni, conform nevoilor ofensive și defensive de moment. *Filioque*, totuși, a devenit o trăsătură permanentă a conflictului dintre romanii răsăriteni și franci, în timp ce romanii apuseni încercau să se alătore romanilor răsăriteni.

Din cele expuse mai sus, ar trebui să fie evident că factorii istorici romani redau mai profund realitatea schismei decât documentele de origine francă. Cei dintâi se află în concordanță cu propriul trecut, în timp ce istoriografia francă reprezintă provocarea deliberată a unei rupturi cu trecutul.*

---

* Ca un exemplu al acestei campanii deliberate de a contesta legitimitatea imperială a Constantinopolului, vezi opinia istoricului germanic Otto de Freising (1111-1158), care era de părere că Roma a fost înlocuită de Constantinopol doar pentru scurtă vreme, deoarece, în anul 800, francii au recucerit-o, redându-i gloria de altădată. Cf. Otto von Freising, *Chronik oder die Geschichte der zwei Staaten*. Übersetzt von Adolf Schmidt, Berlin, 1960 (prologul Cărții V), în F. Fodac, „Manuel I Komnenos (1143-1180) and the Universal Empire”, 125. [n.tr.]

Aceasta este inima înțelegerii ortodoxe a tradiției și succesiunii apostolice* care o deosebește de tradițiile latină și protestantă, ambele izvorând din teologia francilor.

Influențați de Fericitul Augustin, francii au identificat revelația cu Biblia și au crezut că Hristos a dat Bisericii Duhul Sfânt ca îndrumător pentru înțelegerea corectă a acesteia. Acest lucru ar fi similar cu a afirma că tratatele de biologie au fost scrise de microbi și celule fără ca biologii să le fi văzut cu microscopul și că acești microbi și aceste celule îi inspiră pe viitorii profesori să înțeleagă corect tratatele științifice fără utilizarea microscopului.

Și, într-adevăr, francii credeau că profeții și apostolii nu L-au văzut pe Dumnezeu Însuși, decât cu excepția lui Moise și a lui Pavel. Conform francilor, ceea ce profeții și apostolii au văzut și auzit erau, chipurile, simboluri fantasmaticе ale lui Dumnezeu, al căror scop era să transmită rațiunii omenești noțiuni despre Dumnezeu. Deși aceste simboluri au dispărut, firea omenească a lui Hristos este o realitate permanentă și cel mai bun vehicul conceptual despre Dumnezeu.

Prin urmare, în teologia francă, nu avem nevoie de telescoape, microscopae sau de vederea lui Dumnezeu, ci mai degrabă de concepte despre realitatea invizibilă, pe care rațiunea omenească este prin fire capabilă să o înțeleagă.

---

* Pentru părintele Romanidis, „tradiția luminării și îndumnezeirii care a fost transmisă de la profet la profet este de asemenea și esența Tradiției ortodoxe: transmiterea experienței luminării și îndumnezeirii din generație în generație. Aceasta se întinde în Vechiul Testament pe o perioadă de timp de la Avraam până la Ioan Înaintemergătorul. Aceasta este *Tradiția profetică*, tradiția Patriarhilor și a Profetilor”. Protopresbyter Ioannis Romanides, *Teologia Patristică*, trad. pr. Gabriel Mândrilă (București: Editura Metafrazе, 2011), 65, sublinierea în original. [n.tr.]

Carol cel Mare. Fragment din *Visul lui Carol cel Mare*
(miniatură din *Les Grandes chroniques de France*, mss. Royal 16 G VI,
f. 165^r, cca 1332 - cca 1350, British Library, Londra)

14. Criteriile pentru reunire

Criteriile folosite pentru reunirea creștinilor divizați nu pot fi diferite de cele folosite pentru unirea asociațiilor de oameni de știință. Astronomii ar fi șocați de ideea unirii cu astrologii. Membrii unei asociații medicale moderne ar fi șocați de sugestia că ar trebui să se unească cu o asociație de doctori șarlatani și medici tribali. La fel, Părinții ar fi șocați de ideea unei uniri între Ortodoxie și superstițiile religioase ale unora care nu au nici cea mai mică idee despre criteriile de autenticitate ale sfintelor moaște. A evita această problemă pretinzând că o astfel de teologie este doar pentru călugări, este ca și cum am susține că vindecarea cancerului este rezervată doar medicilor.

Interacțiunea corectă dintre teologie și societate nu este cu mult diferită de interacțiunea corectă dintre știință și societate. Astfel, problema structurii organizatorice și administrative, ca și în științe, este decisă de problema măsurii în care teologia poate da roadele care îi motivează existența.

„FERICIȚI CEI CURAȚI CU INIMA, CĂ ACEIA VOR VEDEA PE DUMNEZEU.”

Partea a III-a

FILIOQUE

15. Fundalul istoric

Trebuie să reținem încă de la început că nu a existat niciodată o controversă *Filioque* între romanii apuseni și cei răsăriteni. Au fost însă unele certuri domestice cu privire la detalii referitoare la doctrina hristologică și Sinoadele Ecumenice care au discutat Persoana lui Hristos. Romanii apuseni au sprijinit dogma despre icoane așa cum a fost definită de Sinodul VII Ecumenic, dar nu au susținut niciodată *Filioque*-ul franc, nici ca doctrină, nici ca adaos la Crez. Controversa *Filioque* nu a fost un conflict între patriarhia Vechii Rome și cea a Noii Rome, ci între franci și toți romanii din Răsărit și din Apus.

După cum am văzut în Partea I, există dovezi puternice că motivul controverselor *Filioque* se regăsește în decizia francilor de a instiga la condamnarea romanilor răsăriteni ca eretici, astfel încât aceștia din urmă să devină exclusiv „greci” și, prin urmare, o națiune diferită de romanii apuseni aflați sub stăpânire francă. Pretextul controverselor *Filioque* a fost acceptarea de către franci a teologiei lui Augustin ca cheie hermeneutică pentru înțelegerea teologiei Primului și celui de-al Doilea Sinod Ecumenic. Faptul că această distincție între cauză și pretext este corectă este demonstrat de politica Sinodului de la Frankfurt din 794, care a condamnat ambele părți ale controverselor iconoclaste, astfel încât romanii răsăriteni să devină eretici, indiferent cine ar fi prevalat.

Francii au provocat în mod deliberat polemici și au adâncit deosebiri dogmatice pentru a rupe unitatea națională și ecleziastică a națiunii romane și, astfel, pentru a-i separa, odată pentru totdeauna, pe romanii apuseni revoluționari

Filioque. Altarul Capelei „Saint-Marcelin”, Boulbon, Franța (cca 1450)

În decursul secolelor de controversă care au urmat, francii nu numai că au forțat tradiția patristică să capete formă augustiniană, dar au confundat terminologia trinitariană a lui Augustin cu cea a Părinților de la Primul și al Doilea Sinod Ecumenic. Acest lucru nu este nicăieri atât de evident ca în abordarea latină de la Sinodul de la Florența (1438-1442) a descrierii pe care Maxim Mărturisitorul o face învățăturii ortodoxe romane despre *Filioque*. Romanii răsăriteni au ezitat să prezinte epistola lui Maxim către Marin despre acest *Filioque* ortodox roman apusean, deoarece scrisoarea nu a supraviețuit în forma sa completă.* Ei au fost însă plăcut surprinși când Andrei, episcopul latin al Rodosului, a citat scrisoarea în greacă pentru a dovedi că, pe vremea lui Maxim,

---

* În română: *A Sfântului Maxim. Copie de pe epistola către presbiterul Marin din Cipru*, trad. pr. Dumitru Stăniloae, în *Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrisori și epistole hristologice și duhovnicești. Scrieri II* (București: EIBMBOR, PSB 81, 1990), 251-4. [n.tr.]